

~~~~~

WATER- BEHEER DOEN WE SAMEN

Waterschappen voor
de burger

COLOFON

UITGAVE

Unie van Waterschappen

DRUKWERKPRODUCTIE

Opmeer bv, Den Haag

VOORWOORD

Burgers die bij nacht en ontij hun stad beschermen tegen hoogwater? Agrariërs die zelf het waterpeil op hun land regelen en het waterschap voorzien van waardevolle data? Burgers, ondernemers en agrariërs die samen een heel gebied beheren in overleg met het waterschap?

LUCHTFIETSERIJ?

Dat kan je gemakkelijk denken. Want weten burgers wel wat het waterschap is, wat het doet, hoe belangrijk water is in hun omgeving? Hebben ze verstand van wateroverlast en hittestress en zijn ze er wel in geïnteresseerd of leggen ze hun tuin liever vol tegels? "Water? Daar hebben we waterschappers voor, die hebben daarvoor doorgeleerd." Nederlanders weten, in tegenstelling tot wat buitenlanders vaak denken, relatief weinig van het waterbeheer. *Awarenes gap* heet dat sinds de OESO zich verdiepte in het Nederlandse waterbeheer – een gebrek aan waterbewustzijn.

AWARENESS GAP

Het is waar, burgers zijn zich in het algemeen weinig bewust van het belang van water in hun omgeving en van het werk van de waterschappen. En eerlijk is eerlijk: de *awareness gap* is niet alleen een gebrek aan bewustzijn bij burgers. 'Gap' is ook te vertalen als 'kloof', met een kant en een overkant. Waterschappers zijn traditioneel evenmin snel geneigd om burgers op te zoeken. Ze staan al snel met een (technische) oplossing klaar, soms zelfs voordat er goed geluisterd is naar het echte probleem en de wensen (en kennis!) van bewoners. Realiseren waterprofessionals zich voldoende welke rol water speelt in het dagelijks leven van mensen, en van de kennis die bewoners over het water in hun directe omgeving hebben?

BURGERS ZIJN GOUD WAARD

Overheden, en daarmee ook waterschappen, werken in het belang van ons allen. Het gaat niet om hen, maar om ons. Met een open houding kom je verder en realiseer je draagvlak. In dit samenspel van burgers, agrariërs, ondernemers en waterschappers komen belangen en kennis bij elkaar en worden gezamenlijk oplossingen bedacht. Innovatie op de werkvloer. De samenleving verwacht van overheden een open opstelling, een overheid waarmee zaken te doen is. Aan dit groeiproces dragen waterschappen een steentje bij.

Maatschappelijke ontwikkelingen helpen een handje mee. De verhouding tussen overheid en mondige burger is radicaal

veranderd. Actieve en betrokken burgers en organisaties willen meedenken over oplossingen en zich actief bemoeien met beleid. Internet en moderne informatietechnologie openen daarbij een wereld aan nieuwe mogelijkheden.

Burgers kennen hun omgeving goed. Velen van hen zijn wél geïnteresseerd in het verhaal van het water, zeker als het gaat om projecten dicht bij huis. Ze weten wat er speelt en komen vaak met verrassende, creatieve ideeën.

Vervolgens is de kennis van waterschappen onmisbaar om ideeën uit te werken tot realistische oplossingen. Tijd investeren in luisteren en overleg aan de voorkant levert tijd (en vaak geld) op in het vervolg. Vanaf het begin samen denken, praten, dóén, schept praktische oplossingen, betrokkenheid en draagvlak.

We hebben elkaar dus nodig.

DUS TOCH

Om de *awareness gap*, de kloof, te overbruggen, moeten mensen aan beide zijden hun oude vertrouwde posities met vaste grond onder de voeten durven te verlaten. De waterschapsbestuurders moeten vaker een flinke sprong wagen en de burger tegemoet komen. Dat vraagt wel lef en een open houding.

Het overbruggen van de *awareness gap* lijkt op polsstokspringen: over die kloof heen springen, om je heen kijken en samen op pad gaan! Je weet tevoren niet precies waar je terechtkomt, maar je vindt zeker weer vaste grond aan de overkant. En je wordt er met open armen ontvangen! Moderne bestuurders scheppen ruimte voor burgerparticipatie en, misschien meer nog, voor het avontuur van overheidsparticipatie.

Alle projecten die in deze brochure aan bod komen zijn begonnen als een droom. Geen dagdroom maar een visioen. Er waren mensen – burgers, agrariërs, ondernemers én waterschappers – die geloofden in die droom. En ze hebben hem samen waargemaakt.

HOE ZIET DAT ER DAN UIT IN DE PRAKTIJK?

Het hoeft niet ingewikkeld te zijn. Sommige ideeën zijn van het type 'dat we daar niet eerder opgekomen zijn', andere zijn complexer, omdat de ingewikkelde werkelijkheid daarom vraagt.

Dit boekje vertelt het praktijkverhaal van dromen van burgers, agrariërs, ondernemers en waterschappers, die uitkwamen. Van actieve burgers en actieve waterschappers die elkaar opzochten en samen op pad gingen. De voorbeelden zijn geen blauwdruk maar zijn bedoeld ter inspiratie. Om de ogen te openen. Om vandaag een nieuwe blik op 'morgen' te ontwikkelen.

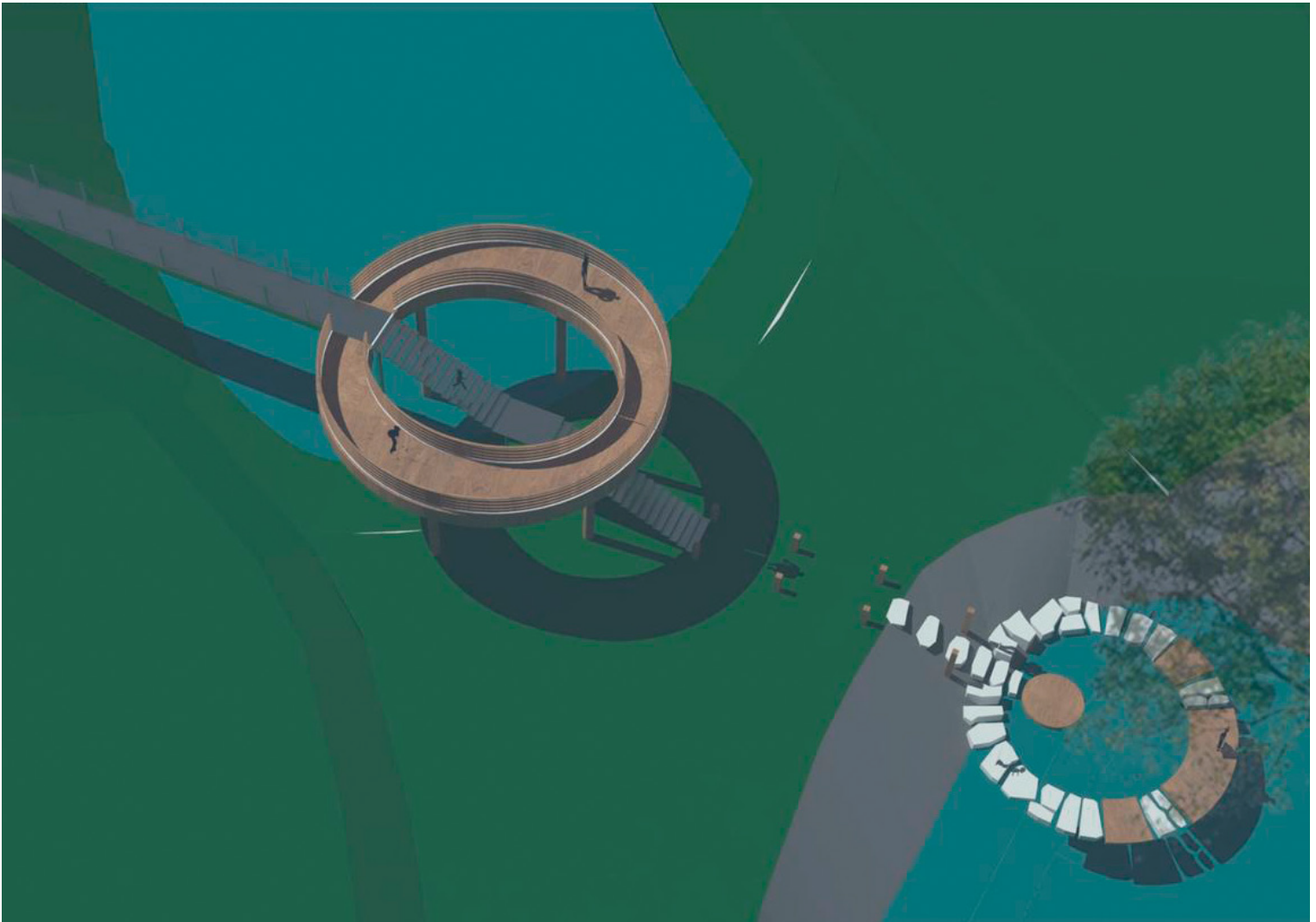
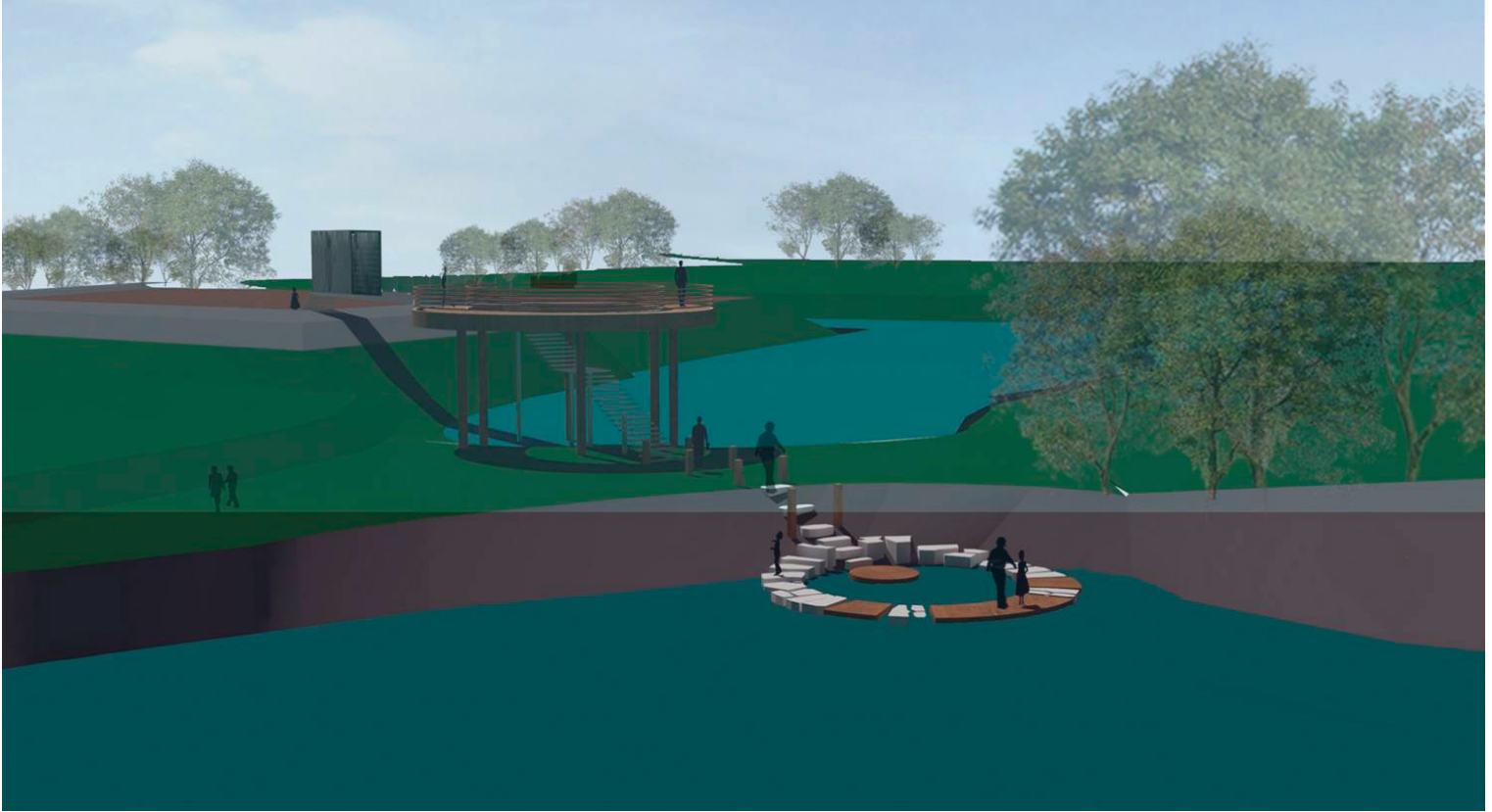

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD

- 7 DIJKPIER - CROWDSOURCING
- 8 HOOGWATERBRIGADE KAMPEN - VRIJWILLIGERS IN UITVOERING
- 9 WATERCOALITIE LIEMPDE - SAMEN DENKEN EN UITVOEREN
- 10 MARKE MALLEM - ZELFBESTUUR
- 11 BLUEHOUSE (BOTANISCHE ZUIVERINGSKAS) - BURGERINITIATIEF
- 12 WONEN OP TERPEN - BURGERINITIATIEF
- 13 ZOETWATERVOORZIENING THOLEN - BETALEN NAAR PROFIJT
- 15 SAMEN HET WATERPEIL VOLGEN
- 17 NATUURVRIENDELIJKE OEVERS - SAMEN DE DIENST(EN) UITMAKEN
- 18 BLUE DEAL - MEET JE STAD

DIJKPIER - CROWDSOURCING

Lopen vanaf het oude fort bij De Blauwe Sluis (bij Den Bosch) naar de Maas. Halverwege uitkijken over de uiterwaarden en dan afdalen, lekker struinen. Of, bij extreem hoog water, midden in de stroom staan en toch droge voeten houden.

Met een dijk kan je meer dan alleen het water tegenhouden. Onder de titel 'Dijkdenken' schreef Waterschap Aa en Maas een wedstrijd uit onder 10.000 studenten en jonge professionals, met als opdracht: bedenk hoe we de Maasdijk efficiënt en duurzaam voor méér dan alleen onze veiligheid kunnen gebruiken.

Uit de circa 40 inzendingen selecteerde een jury (burger, ondernemers, waterschapsbestuurder) drie finalisten. Tijdens een 'masterclass' met waterschappers, lokale ondernemers en marktpartijen kwam *Een dijk van een ontdekking* als winnaar uit de bus: het idee van een studente landschapsarchitectuur om verbindingen aan te leggen tussen de dijk en het water, waarmee de dijk, de uiterwaarden en het water bereikbare plekken worden om van alles te beleven en te ontdekken.

Als (eerste) plek voor zo'n verbinding werd gekozen voor De Blauwe Sluis, een voormalig recreatiegebied even ten oosten van Den Bosch dat wordt omgevormd tot natuurterrein, waar verschillende partijen tegelijk hun doestellingen kunnen realiseren.

Hiermee werd het project een van de (gesubsidieerde) initiatieven onder de paraplu van het provinciale programma 'Mijn Mooi Brabant'.

Architectuurstudente Chen Mao gaf *Een dijk van een ontdekking* voor deze plek vorm als een 'dijkpier', waarbij ze de historie van de gekozen plek – er ligt een oud fort – nadrukkelijk en speels wist te betrekken. Haar ontwerp symboliseert een kanon van waaruit twee kogels worden afgevuurd. De bezoeker legt als het ware de kogelbaan vanuit de loop van het kanon af.

In De Blauwe Sluis wordt niet alleen de pier aangelegd. Rijkswaterstaat legt een nevengeul aan (Ruimte voor de Rivier/KRW-doelstelling) en het beheer wordt afgestemd op natuurontwikkeling (uitheemse bomen geroid, grazers ingezet voor beheer). Zo zijn er na de crowdsourcing inmiddels veel partijen bij het project betrokken geraakt: behalve Waterschap Aa en Maas ook bewoners en lokale ondernemers, de provincie Noord-Brabant, de Academie voor Architectuur & Stedenbouw Tilburg, de gemeente 's-Hertogenbosch, Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat.

"Samenwerking met het waterschap is niet altijd makkelijk, omdat je met handen en voeten gebonden bent aan allerlei regels en normen. Terecht natuurlijk, want het waterschap heeft nu eenmaal de verantwoordelijkheid om de waterveiligheid te garanderen. Bij Natuurmonumenten werken we heel anders; ook doordat we veel rechtstreeks contact met burgers hebben. We werken door het hele land heen met duizenden vrijwilligers! Maar we komen er altijd uit."

"De Blauwe Sluis was voor ons een ontbrekende schakel in de natuur langs de Maas. We wilden hier graag struinnatuur maken, zonder aangelegde paden, een plek waar bezoekers zelf op onderzoek uit kunnen gaan. De dijkpier van het waterschap past hier perfect in. Met de Blauwe Sluis hebben we met elkaar historie, natuur en water samengebracht."

"De Blauwe Sluis met de pier is een prachtig visitekaartje – voor ons en voor het waterschap!"
(beheerder van Natuurmonumenten)

www.mijnmooibrabant.nl

www.youtube.com/watch?v=Btxv2KZoeC4

www.battleofconcepts.nl/blogdetail.aspx?newsid=C66CE430-635F-4705-B1B1-36E2DC8A563D

HOOGWATERBRIGADE KAMPEN – VRIJWILLIGERS IN UITVOERING

Een team van tweehonderd vrijwilligers is bij nacht en ontij paraat om Kampen te beschermen tegen hoogwater. De mobiele waterkering vervult daarin een sleutelrol.

De prachtige oude Hanzestad Kampen is haast omringd door water; het ligt aan de IJssel, die even verder uitmondt in Ketelmeer/IJsselmeer. Hoogwater is een serieuze bedreiging voor de stad, maar een dijk door of direct tegen deze historische stad is geen optie.

Er is een hoogwaterkering ontworpen die bestaat uit 84 schakels, beweegbare delen zoals schotten en drempels. Gesloten vormen ze een kering langs de historische kademuur en gedeeltelijk dwars door de oude stad. Voor het daadwerkelijk sluiten van alle onderdelen zijn vele handen nodig, die Waterschap Groot Salland onmogelijk zelf beschikbaar kan hebben. Bij dreigend hoogwater worden de vrijwilligers van de hoogwaterbrigade opgeroepen via het telefonische oproepsysteem van de brandweer. De vrijwilligers verzamelen op een centraal punt, vanwaar de vaste teams door het waterschap vervoerd worden naar de juiste plek. Zo heeft het waterschap overzicht over de compleetheid van de teams. De vrijwilligers oefenen hun taak jaarlijks en weten wat ze te doen staat.

"Het brengt saamhorigheid en nieuwe contacten. Ik heb een bootje, maar dit laat je anders naar het water kijken. Het is mooi om iets te doen voor je stad. En het waterschap waardeert ons. Er wordt echt naar je geluisterd, wat je inbrengt bij de evaluatie wordt altijd gebruikt om het materiaal en de organisatie te verbeteren. Ze organiseren ook een of twee keer per jaar een interessante avond voor ons, bijvoorbeeld met een bekende sporter als spreker, die verbanden legt met waterbeheer. Leuk om je teammaatjes dan weer te zien, en je leert er nog wat van ook."

(vrijwilliger van de Hoogwaterbrigade)

www.wgs.nl/veilige-dijken/hoogwaterbrigade/

WATERCOALITIE LIEMPDE – SAMEN DENKEN EN UITVOEREN

“In Liemt hebben ze last van de riolering,” vertelt een boer die in de nabijheid woont van het Noord-Brabantse dorp Liempde. Hij vertelt over verdwenen sloten die “prima functioneerden”.

Tja, het is maar hoe je ertegenaan kijkt. Deze boer heeft een zeer gewaardeerde schat aan ervaringskennis, die ook door de raad van Boxtel, waar Liempde onder valt, graag geraadpleegd wordt. Zulke ervaringskennis is soms moeilijk expliciet te maken. Na doorvragen hoort een goede luisteraar in de woorden hierboven een andere boodschap: “We willen niet terug naar de vieze, dode, zwarte sloten van vroeger, maar de riolering kan het water niet aan. Er zijn wateroverlastproblemen op straat en in woningen. Terwijl op verschillende akkers de bodem uitdroogt.”

Liempde heeft een hechte dorpsgemeenschap. Ondernemers en bewoners zijn verenigd in de SPiLL (Stichting Promotie Projecten in Leefbaar Liempde). Samen werken ze aan het levensvatbaar houden van deze kleine woonkern en het omliggende buitengebied, bijvoorbeeld door ideeën te verzamelen voor het behoud van winkels, het versterken van de recreatie en de nieuwe inrichting van het stratenplan, die rekening houdt met begaanbaarheid voor ouderen én met doorgaand vrachtverkeer.

Nieuwe bestrating kan goed samengaan met watermaatregelen en met het terugbrengen van de historische structuur van kransakkerdorp. Hier komt koppeling met recreatie en met landschapsdoelen van de provincie in beeld, en met de opgaven van het waterschap. Met bijdragen van provincie en waterschap huren de bewoners deskundigen in die hen bijstaan met het selecteren en uitwerken van bruikbare ideeën.

De ideeën groeien, in overleg met SPiLL, individuele bewoners, gemeente Boxtel en Waterschap De Dommel, Brabants Landschap en de provincie Noord-Brabant. Ambtenaren en ingenieurs laten zich ter plekke informeren door bewoners en bediscussiëren samen met hen, al wandelend en kijkend in het gebied, de mogelijkheden en onmogelijkheden.

Langzaam tekent zich een oplossingsrichting af, waar watermaatregelen om Liempde ‘klimaatproof’ te maken, deel

van uitmaken. Geen vergroting van de capaciteit van de riolering, maar overtollig regenwater afkoppelen van het riool en bij voorkeur afvoeren via een hersteld historisch patroon van sloten. Een organisatie als SPiLL kan de gemeente veel werk uit handen nemen en staat dicht bij de bewoners.

Dit project is mede tot stand gekomen dankzij de Watercoalitie van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Watercoalitieprojecten hebben drie belangrijke uitgangspunten:

1. werken van praktijk naar beleid
2. beginnen zonder geld
3. niet primair waterproblemen op willen lossen

“In de relatie tussen overheid en burger moet het accent niet in de eerste plaats liggen op meer burgerparticipatie, maar op meer overheidsparticipatie: je eigen doelen realiseren door het inzetten van menskracht en financiën in projecten die ‘van onderop’ uit de samenleving ontstaan.”

“Als je als overheid iets wilt, zoek dan het maatschappelijk middenveld. Verenigingen en andere organisaties hebben goede kanalen om een-op-een met burgers te praten; dat is voor het waterschap niet te doen.”

“Lokale kennis – van bewoners maar ook van bijvoorbeeld waterschapsmensen ‘in het veld’ – is soms moeilijk expliciet te maken, maar is onmisbaar voor het vinden van goede oplossingen met draagvlak.”

“Smeed als waterschap coalities met gemeenten, en luister vooral ook naar je eigen mensen.”
(Govert Geldof, projectbegeleider)

www.watercoalitie.nl/actueel/2014/liemt
vimeo.com/81709556

MARKE MALLEM – ZELFBESTUUR

Stichting Marke Mallem heeft een gebied langs de Berkel van 40 ha in erfpacht van het waterschap. Via deze stichting zorgen burgers voor beheer en onderhoud van het hele gebied van 40 ha, de kosten zijn voor rekening van het waterschap.

In 2009 nodigde de dijkgraaf van Waterschap Rijn en IJssel drie actieve inwoners van Eibergen uit. Deze burgers waren vanuit toerisme, als schipper of als bewoner betrokken bij de Berkel, de rivier die langs het dorp loopt.

Binnen het waterschap was destijds de vraag: hoe betrekken we burgers meer bij ons werk? Een proefproject moest de weg naar een antwoord wijzen. De vraag van de dijkgraaf aan zijn drie gasten was: is het mogelijk om de burgers meer te betrekken bij beheer en onderhoud van het gebied Mallem?

Het driemanschap ging aan de slag. Met ruim dertig bewoners en andere belanghebbenden – waaronder deskundigen op het gebied van ecologie, recreatie en sociale duurzaamheid – ontwikkelden ze ideeën voor de inrichting en het beheer van het gebied, en voor de organisatievorm.

Een jaar later al was Stichting Marke Mallem een feit, en nog een jaar later werd deze particuliere stichting officieel erfpachter van het gebied, waar het waterschap eigenaar van is. Geen platte bezuiniging, het waterschap maakt een vast onderhoudsbudget jaarlijks naar de stichting over. Het bestuur wordt bijgestaan door een adviseur van de het waterschap en de gemeente Berkelland, maar de Stichting draagt zelf alle (zakelijke) verantwoordelijkheid.

Marke Mallem is qua natuur- en de recreatiewaarden een waardevol gebied, met onder meer een waterrijk bos en een vogelbroedterrein. De rust blijft bewaard, maar voor de Eibergenaren is het een prachtig uitloopgebied. Voor de omgeving is het een toeristische trekpleister, met onder andere visplekken (die door de vissers zelf onderhouden worden) en wandel- en fietsroutes langs de watermolen, de sluis, de Kruidenhof en het Muldershuis.

Elk jaar organiseert de Stichting Marke Mallem één of twee keer een 'Doedag'. Iedereen die dat leuk vindt, komt helpen met snoeien, opslag verwijderen en dat soort bezigheden. De Vereniging Agrarisch Natuurbeheer geeft professionele ondersteuning.

Maar de Stichting doet meer. Ze geeft informatie aan bewoners, en bijvoorbeeld ook aan de scholengemeenschap Het Assink in Eibergen, die hier hier buitenlessen organiseert voor geschiedenis, aardrijkskunde, Duits, scheikunde en tekenen. Met de visvereniging zorgt de Stichting voor een visplaats die geschikt is voor minder validen.

"We zijn spreekbuis van de gemeenschap hier bij de inrichting van het gebied door de gemeente. Onze activiteiten passen allemaal in de keur van het waterschap, maar hoe we het precies aanpakken bepalen we zelf. Het is voor het waterschap onmogelijk om te werken met zo'n kleinschaligheid als wij doen. Dat we zoveel vertrouwen ontmoeten bij waterschap en gemeente is prachtig. Dat maakt nieuwsgierigheid, gedrevenheid en bestuurskracht los bij mensen.." (voorzitter van de Stichting Marke Mallem)

"Ik loop hier vaak met de hond. Ik voel me nuttig dat ik hier dan hand- en spandiensten kan verlenen."

"Zo'n dag samen buiten werken is gezellig. Lekker in de natuur. Hoef je niet meer naar de sportschool hè. En ik woon hier vlakbij, dan hoort het er toch een beetje bij dat je een handje helpt."

(deelnemers Doedag)

www.wrij.nl/thema/actueel/projecten/marke-mallem/
www.markemallem.nl/index.php/organisatie

BLUEHOUSE (BOTANISCHE ZUIVERINGSKAS) – BURGERINITIATIEF

Een grote nieuwbouwwijk met een grote botanische kas, die stadslandbouw, parkachtige recreatie en afvalwaterzuivering combineert. Aanstaaende bewoners van de Grote Wielen bij Den Bosch dromen ervan.

Het begon met twee gedreven, milieubewuste burgers, die via [Nudge](#) met elkaar in contact kwamen. Beiden wilden gaan wonen in de milieuvriendelijke en waterrijke nieuwbouwwijk Grote Wielen / Vlondertuinen bij Den Bosch. Die wijk moest nog gebouwd worden, en dat mocht nog wel wat duurzamer vinden ze. Eén van beiden is behalve bewoner ook waterschapper. Die ingang benutte hij om een decentrale waterzuivering uit te werken. Een zuivering in de vorm van een botanische kas, liefst met verbindingen met allerlei andere waarden, zoals bijvoorbeeld beheer en onderhoud door bewoners, participatie van bedrijven (cellulose terugwinning, e-plant, een echt 'groen' werkende hovenier), Greenchoice, Cello (inzet van mensen met een beperking) en als belangrijke focus het creëren van waterbewustzijn.

Nog een enthousiaste bewoner haakte aan. Gemeente en Waterschap Aa en Maas hadden wel oren naar de plannen en ook de nieuwe wijkraad was enthousiast. Waterschap De Dommel, dat ook met decentrale zuivering wil experimenteren, organiseerde een minisymposium over het zuiveringsconcept, met als tweede belangrijke insteek: sociale innovatie.

Waterschap Aa en Maas en de gemeente Den Bosch zijn enthousiast, maar denken dat een decentrale zuivering voor het bewuste deel van het nieuwbouwproject (70 woningen) niet rendabel kan worden. Het idee wordt daarmee niet van tafel geschoven – de plannen worden juist groter. De waterschappen en de gemeente zegden de wijkraad een bijdrage toe om een grondig haalbaarheidsonderzoek te laten doen rond de thema's techniek, financiën, communicatie, locatie en juridische kwesties/vergunningen. Behalve de kennis die beide waterschappen inbrengen is ook de kennis van de gemeente over techniek, ruimtelijke ordening en over de buurt zelf van grote waarde. De bewoners hebben de hele haalbaarheidsstudie georganiseerd en gecoördineerd. De projectleider van het onderzoek is een van de initiatiefnemers, die in het dagelijks leven projectmanager is in de bouwwereld.

De droom van een grote tropische kas die stadslandbouw, parkachtige recreatie en afvalwaterzuivering combineert, is geboren, en zal zeker deels waarheid worden.

"In onze zoektocht naar verduurzaming stuiten we er steeds op dat de bouwplannen al zo ver gevorderd waren dat echte duurzaamheidsopties, bijvoorbeeld warmtepompen via oppervlaktewater of energieneutraal bouwen niet haalbaar waren. Behalve natuurlijk door zelf aanpassingen te doen op individueel huishoudniveau."

"Ik werd me toen bewust dat ik voor De Dommel werk maar tegelijk ook burger ben, wonend in het gebied van Aa en Maas. Voilà, de ideale drijfveren om als burger een initiatief te starten; vanwege mijn kennis op watergebied, als betrokken burger en omdat deze techniek ook nog eens uit mijn vaderland Hongarije komt."

"Mijn 'maatje' van het eerste uur kon het helaas moeilijk bijbenen; het is voor overheden (gemeente en waterschap) lastig dat burgers soms een drukke baan hebben en dus alleen in de avond kunnen overleggen."
(initiatiefnemer)

www.wijkdegrootewielen.nl/nieuws/innovatie-in-de-grote-wielen-natuurlijke-afvalwaterzuivering-in-de-wijk

---

WONEN OP TERPEN – BURGERINITIATIEF

Een complete boerderij – woonhuis, stallen, schuur, voederkuilen – op een terp, met de grazige weiden voor het vee eromheen. Een historisch, nostalgisch plaatje? Want dit is een 'kunstje' dat al eeuwen geleden in Noord-Nederland werd vertoond.

Om het in deze moderne tijd opnieuw zo te doen, in het zuiden van Nederland, dat is een idee dat op een zonnige zondag werd geboren tijdens een 'burenpraatje' van een groepje boeren onder een boom.

Aanleiding was het plan van Rijkswaterstaat om de Overdiepse polder, langs de Bergsche Maas tussen Waalwijk en Geertruidenberg, te ontpolderen, ofwel weer 'onder water te zetten'. Het plan was onderdeel van 'Ruimte voor de Rivier': om het overstromingsgevaar te verminderen moesten de rivieren meer ruimte krijgen. De zeventien boeren in het gebied moesten wijken om bewoners stroomopwaarts, zoals de inwoners van 's-Hertogenbosch, te beschermen tegen hoog water.

De boeren, allemaal veehouder, verenigden zich in een belangenvereniging: een duidelijke gesprekspartner voor Rijkswaterstaat, provincie Noord-Brabant en Waterschap Brabantse Delta. Ze werden het onderling eens over het terpen-idee en de toenmalige gedeputeerde maakte zich er hard voor dat er goed naar de boeren werd geluisterd. Het traject dat volgde was niet gemakkelijk. Tien jaar lang werd er intensief gepraat, gerekend, juridisch gepuzzeld, gestreden, onderhandeld en getekend. In de vijf jaar daarop is het werk generaliseerd door Waterschap Brabantse Delta. Het resultaat mag er zijn: ruim 500 hectare waterbergingsgebied, en daarin acht moderne boerderijen op terpen van 2,5 hectare elk, 6 meter boven maaiveld; negen bedrijven gingen óf elders verder óf stopten. Alle betrokkenen, ook de veehouders, staan achter deze oplossing.

De bestaande dijk langs de Bergsche Maas is verlaagd en ten zuiden van de polder ligt een nieuwe dijk, met daaraan de terpen. Bij hoogwater worden de koeien, die normaal gesproken in de polder grazen, naar boven gebracht om daar te wachten tot het water weer zakt. De Overdiepse polder zal naar verwachting ongeveer eenmaal in de 25 jaar onderlopen bij hoogwater op de Maas. Het project kreeg subsidie van de Europese Unie.

"Een plan opgedrongen krijgen en je bedrijf en woning laten onteigenen, daar word je niet vrolijk van. Maar je vanaf het begin verzetten tegen zo'n plan is ook een groot risico, de kans dat je aan het kortste eind trekt is groot. Het was niet altijd makkelijk, er werd soms stevig gestreden, met de overheid maar ook onderling. Maar achteraf ben ik heel blij dat we zelf met een constructief plan zijn gekomen, en dat er naar ons geluisterd werd, vooral dankzij de gedeputeerde! Het is mooi om hier opnieuw te beginnen, met ook nog voldoende ruimte op de terp om eventueel uit te breiden in de toekomst."

(terpbewoner Overdiepse Polder)

www.brabantsedelta.nl/algemeen/actueel/werk-in-uitvoering/waalwijk/ruimte-voor-de-rivier-in-de-overdiepse-polder.html
www.omroepbrabant.nl/?news/1780481073/Eerste+boer+verhuist+naar+terp+in+Overdiepse+Polder.aspx

---

ZOETWATERVOORZIENING THOLEN – BETALEN NAAR PROFIJT

Zoute kwel zorgt op het Zeeuwse eiland Tholen voor verzilting van grond- en oppervlaktewater. Toch zullen de aardappelen er de komende jaren florissant bij staan.

Verzilting van het Tholense water is een oud probleem. In het verleden waren er al plannen voor kleinschalige proeven met het aanvoeren van zoetwater vanuit het Volkerak Zoommeer, maar er kwam nooit echt iets van terecht. De gezamenlijke boeren in het gebied verzochten het waterschap in 2010 om een serieuze en grootschaliger aanpak. De fundamentele vraag die dit voor het waterschap opriep was een lastige: tot hoever hoort zoetwatervoorziening tot onze taak? Waterschappen zijn verantwoordelijk voor het peilbeheer en voor de waterkwaliteit (KRW), maar niet specifiek voor zoetwater.

Na aandringen van de boeren besloot het waterschap toch om het verzoek van de boeren serieus te nemen, maar het stelde – in lijn met de stellingname hierover van de Adviescommissie Water van het ministerie van Infrastructuur en Milieu (2013) – één belangrijke voorwaarde: dat de boeren zelf de extra kosten (extra voorzieningen, exploitatie en onderhoud) voor hun rekening zouden nemen. De aanvoer van zoetwater is in dit geval immers niet een algemeen maar een individueel belang. Het overgrote deel van de betrokken boeren ging daarmee akkoord.

De boeren richtten een werkgroep in, waar behalve zichzelf ook mensen van ZLTO-Tholen, Wageningen UR en het Waterschap Scheldestromen zitting in hadden. Met elkaar ontwierpen ze een betalingsmodel. Het betalingsmodel houdt rekening met het feit dat de maatregelen niet overal op het eiland evenveel effect kunnen hebben. De percelen zijn ingedeeld in drie profijtklassen, waaraan verschillende bijdragen per hectare zijn gekoppeld. De retributieverordening die dit vastlegt is van kracht sinds januari 2014.

Ook is een gebruikersraad ingesteld van zeven agrariërs die de streek vertegenwoordigen in een halfjaarlijks overleg met het waterschap. Hier komen de resultaten op tafel, en eventuele wensen voor aanpassingen of verdere investeringen. De basis blijft: het waterschap voert uit, de boeren betalen.

“Overheden zijn geneigd om te zeggen ‘dit is ons werk, daar treden we niet buiten’. Maar de maatschappij verandert snel. Je moet toch als overheid met de burgers meedenken, je kunt je niet vastpinnen op het oude. De omstandigheden zijn voortdurend in beweging, daar moet je als waterschap op inspelen. Het heeft moeite en tijd gekost, maar het is goed om te zien dat Waterschap Scheldestromen nu openstaat voor onze inbreng en onze ideeën. Ze zijn enthousiast en denken echt met ons mee.”

“De toekomst van het Volkerak Zoommeer als zoetwaterreservoir is onzeker. We zijn met Rijkswaterstaat in overleg hoe dat nu moet met onze watervoorziening. Het waterschap geeft ons daarbij een belangrijke steun in de rug.”
(Hendrik Jan ten Cate, voorzitter van ZLTO-Tholen en deelnemende agrariër)

www.scheldestromen.nl/het_waterschap/projecten/projecten_water/tholen

15:22

Flash on

Take Picture

Back

SAMEN HET WATERPEIL VOLGEN

Een smartphone heb je natuurlijk niet om te bellen, daar doe je allerlei andere dingen mee. Bijvoorbeeld – op een andere manier – contact houden met het waterschap: de waterpeilen rond je huis meten en doorgeven. In Rijnland gebeurt het, om samen te ontdekken of flexibeler peilbeheer in de Reeuwijkse Plassen mogelijk is.

De waterrijke streek rond Reeuwijk, midden in het Groene Hart, herbergt prachtige natuur- en recreatiegebieden. De bewoners van de streek hebben een haat-liefdeverhouding met het water: ze genieten ervan maar weten ook dat het waterpeil voor ellende kan zorgen. Zakt het grondwater teveel dan komt de fundering van het huis droog te staan, komt het (grond- of oppervlakte)water te hoog dan loopt het tuin en kelder in.

De waterkwaliteit in de Reeuwijkse Plassen en de nabije sloten staat onder druk. Het Hoogheemraadschap van Rijnland denkt dat flexibeler peilbeheer zal helpen: in het voorjaar meer water vasthouden zodat in de zomer minder water van elders hoeft te worden ingelaten. Maar wat is het effect van die schommelingen op het grondwaterpeil? Rijnland wist het niet. In een nieuwsbrief deed het waterschap een oproep: wie wil helpen dagelijks het peil van grondwater en oppervlaktewater te meten op verschillende plekken in de omgeving?

Tien gegadigden meldden zich. Rijnland plaatste peilbuizen op hun percelen en waar nodig ook peilschalen in de omgeving. Geïnteresseerde bewoners maken dagelijks met hun smartphone een opname, die automatisch direct naar Rijnland gaat. Dat gaat heel gemakkelijk, met een speciaal ontwikkelde app.

Deze manier van werken bespaart het hoogheemraadschap veel werk in het handmatig meten van waterstanden en het verwerken van de gegevens, en verbetert en passant de relatie tussen waterschap en bewoners.

Het is een proef van een jaar. Daarna bekijken Rijnland en de bewoners samen de resultaten en besluiten of het laten schommelen van de peilen een goed idee is.

“Ik ben opgegroeid in deze omgeving. Dertig jaar geleden kwam onze droom uit en konden we aan de plas gaan wonen. Vroeger was het water zo helder dat we tot op de bodem konden kijken, dat is nu niet meer zo. Ik hou van het water en voel me ook op andere manieren zeer betrokken bij dit gebied, dus toen ik las dat het waterschap vrijwilligers zocht wilde ik daar wel aan meedoen.”

“Bijna elke dag maak ik met mijn mobieltje een foto van de peilschaal die een kilometer hiervandaan bij de brug staat. Thuis stuur ik die meteen door naar Rijnland. Het aflezen van de twee peilbuizen in de tuin was eerst nogal omslachtig; sinds kort gaat dat met een geluidsmeting: ik zet mijn mobiel op de buis, klik op ‘peiling’, en bijna direct daarna stuurt de app de meting automatisch naar Rijnland. Heel gemakkelijk.”

“De communicatie met Rijnland gaat heel goed. We hebben een informatieavond gehad en een terugkomavond en ze zijn altijd bereikbaar voor vragen. Ik heb gevraagd of de feedback wat geordender kan, in een grafiekje of zo. Al die e-mails met losse getallen in mijn mailbox, dat is niet erg overzichtelijk. Maar daar wordt aan gewerkt begreep ik.”

“Ik vind het leuk! Ben heel benieuwd naar de resultaten. En ook of er verschillen zijn voor de ene of de andere kant van de plas, bijvoorbeeld door opstuwung van het water door de wind.”

(Corrie Vlug, deelnemer)

NATUURVRIENDELIJKE OEVERS – SAMEN DE DIENST(EN) UITMAKEN

In het noordelijkste stukje Nederland kiezen boeren steeds gemakkelijker voor natuurvriendelijke oevers. Die geven meer veiligheid dan de traditionele beschoeiingen. En als groenblauwe dienst aan het waterschap betekenen ze gezonder water voor minder 'gedoe'.

Samen met BoerenNatuur, de Groninger agrarische natuurverenigingen, Wetterskip Fryslân en provincie Groningen heeft Waterschap Noorderzijlvest groenblauwe diensten ontwikkeld onder de titel 'Samen de dienst(en) uitmaken'.

Met groenblauwe diensten snijdt het mes aan twee kanten: er komt ruimte voor meer zeggenschap en verantwoordelijkheid voor burgers, én het waterschap krijgt meer mogelijkheden om zijn doelen te realiseren. Stuwtejes plaatsen en beheren bijvoorbeeld, of akkerranden natuurvriendelijk beheren, dat kunnen boeren en natuurbeheerders prima zelf.

Voor het aanleggen en onderhouden van natuurvriendelijke oevers blijkt de groenblauwe dienst een succesvolle aanpak. Natuurvriendelijke oevers (nvo's) zorgen dat de sloten en kanalen meer water kunnen bergen en dat het water schoner en gezonder wordt. Voor Noorderzijlvest ligt er vanuit de Kaderrichtlijn water (KRW) een opgave tot het aanleggen van 50 kilometer aan nvo's.

Nvo's zijn niet op elke willekeurige plek effectief. En ze kosten ruimte. Voor die 50 kilometer heeft het waterschap een 'zoekgebied' op het oog. De normale gang van zaken is dat het waterschap in dat zoekgebied geschikte plekken kiest, de benodigde grond aankoopt en de nvo aanlegt. Grondverwerving is echter duur en lastig.

In de nieuwe aanpak blijft de grond eigendom van de boer, het waterschap vestigt er een zakelijk recht.

Als een grondeigenaar – in het zoekgebied – bij het waterschap aanklopt voor verbetering/vervanging van de beschoeiing, krijgt hij een keuze voorgelegd: zelf óf een nieuwe beschoeiing aanleggen, óf een nvo. Kiest hij voor dat laatste, dan kan hij met het waterschap een contract afsluiten. Het waterschap vergoedt dan de kosten van aanleg van de nieuwe oever. Ook voor de gedeelde inkomsten krijgt de boer een tegemoetkoming. Hij verliest immers een deel van zijn productieve grond doordat de oever ruimte nodig heeft.

De agrarische natuurverenigingen zijn een belangrijke schakel tussen het waterschap en de boeren. Zij kennen het gebied en zijn bewoners, hebben veel deskundigheid in huis (monitoren, rapportage) en genieten vrouwen.

Inmiddels zijn acht nvo's aangelegd als groenblauwe dienst, met een totale lengte van ongeveer 5,5 kilometer. De deelnemers zijn enthousiast.

"We hebben ook hier op het Hogeland nogal last van muskusratten. Hun graafwerk is een van de oorzaken dat de randen van percelen makkelijk inzakken. Dat is vervelend en soms gevaarlijk. Ik hoorde dat het waterschap geen beschoeiingen meer wilde aanleggen maar meer natuurvriendelijke oevers. Daar had ik wel oren naar. Door de onveiligheid produceerde die strook grond toch al niet optimaal."

"Ik had geen zin om mijn grond aan het waterschap te verkopen. Dat dat niet hoefde heeft me heel veel gedoe bespaard. En de korte lijntjes met het waterschap werken heel goed. Zij hebben alles ingemeten en het profiel getekend, het loonbedrijf kon zo aan de slag met de aanleg."

"Ik hou van het buitenzijn en de natuur. Maar met het allemaal groter worden van de percelen en de intensivering van de bedrijfsvoering zag ik veel verdwijnen. Er bleven steeds minder schuilplekken over voor de vissen, de hazen en de vogels. Op een deel van mijn land had ik al een akker-vogelpakket, de natuurvriendelijke oever die er nu ligt sluit daar mooi bij aan. Er komt ook meer vis. En de oever vermindert niet het aantal muskusratten, maar wel de last die ik ervan heb. Mijn collega's zijn verbaasd dat deze kleine bedrijfsaanpassingen tot iets moois kunnen leiden zonder hoge kosten. En voorbijgangers genieten ook van de natuur. Mooi toch?"
(Fibo Zomerma, veehouder en blauwgroene-dienst-verlener)

www.noorderzijlvest.nl/organisatie/waterinnovatie/groenblauwe-diensten/

www.boerenatuur.nl/projecten/groenblauwe-diensten-groningen/index.html

BLUE DEAL – MEET JE STAD

Waterschap Vallei en Veluwe en gemeente Amersfoort werken al jaren samen op het terrein van water in de stad. Om een stad als Amersfoort ook in de toekomst leefbaar te houden, hebben Waterschap Vallei en Veluwe en gemeente Amersfoort een 'Blue Deal' gesloten met een Klimaatagenda Water voor de periode 2015-2020. De Klimaatagenda bevat op vier thema's verschillende concrete onderzoeken en projecten. Waterschap en gemeente willen dat Amersfoort ook in 2030 voorbereid is op klimaatveranderingen. Dit doen ze niet alleen, ze vragen ook hulp aan burgers en bedrijven.

Voor een klimaatbestendige stad zijn niet alleen waterschap en gemeente verantwoordelijk, maar ook burgers die er wonen en bedrijven die er gevestigd zijn. Daarom zijn waterschap en gemeente gestart met het project 'Meet je stad'. Dit is onderzoek waarbij gebruik wordt gemaakt van *citizen science*, dat zijn vrijwilligers die onderzoek doen. Het doel is om meer inzicht te krijgen op de effecten van klimaatverandering op wijkniveau.

Het project kan rekenen op breed draagvlak bij de regionale bevolking, wat helpt om burgers en bedrijven bewust te maken. Het levert een groep of groepen betrokken vrijwilligers op, die gedreven zijn om zich in te zetten voor het onderwerp water en klimaat. Verder is dit een mogelijkheid voor gemeente en het waterschap om deel te kunnen nemen in deze manier van sociaal innoveren.

Voor de toekomst wordt nagedacht over andere initiatieven waarbij gebruik kan worden gemaakt van *citizen science*, zoals waterkwaliteitsmetingen, wateroverlast op straat na hevige neerslag of meting van de grondwaterstanden.

BEZOEKADRES

Koningskade 40
2596 AA Den Haag
070 351 97 51
Nederland

POSTADRES

Postbus 93218
2509 AE Den Haag
Nederland

Juli 2015

info@uvw.nl
www.uvw.nl